व्यजनं तालवृन्तं स्याद् धवित्रं चर्मणा कृतम् ।
आलावर्तस्तु वस्त्रेण चामरं तु प्रकीर्णकम् ॥ १५९ ॥
पन्तद्रुहः प्रतिग्राहो वालोऽस्त्री दारुणा कृतः ।
आसन्दी स्त्री नरि प्रेङ्खो दीपवल्ली तु दीपिका ॥ १६० ॥
दीपवृक्षस्तदाधारो दशा वर्तिरथ स्त्रियाम् ।
वर्तिर्गृहमणिर्दीपो गिरीयकगुडौ गिरिः ॥ १६१ ॥
दर्पणो मुकुरादर्शौ कन्दुको गण्डकः समौ ।
पादुकाऽनुपदीना स्यादुपानत् पादरक्षिणी ॥ १६२ ॥
उपला तु दृषत्पुत्रः शिला माता दृषत्समाः ।
दर्विस्तु कम्बिस्तर्डूः स्यात् खजाका दारुहस्तकः ॥ १६३ ॥
विष्टरं त्वासनं पीठं दारुजं वेत्रजं पुनः ।
आसन्दी मञ्चकः खट्वापाश्रयो मत्तवारणम् ॥ १६४ ॥
शय्या पर्यङ्कपल्यङ्कौ शयनं शयनीयवत् ।
प्रस्तरः संस्तरः शय्या रचिता पल्लवादिभिः ॥ १६५ ॥
कटः किलिञ्जो वर्णस्तु परिस्तोमः कुथा त्रयी ।
नमतं चाप्यास्तरणं प्रस्तरस्तूत्तरच्छदः ॥ १६६ ॥
उपधानं तूपबर्हमुच्छीर्षमुपबर्हणम् ।
संवापः शयनं स्वापः संवासो वासनं सह ॥ १६७ ॥
शयने शयसंवेशावुपशायोऽन्तिकेशयः ।
पर्यादेरथ पर्यायाः परिशायः समन्ततः ॥ १६८ ॥
कामध्वजः कामोत्सवः शृङ्गारः कामविक्रिया ।
परिरम्भः परिष्वङ्ग आश्लेष उपगूहनम् ॥ १६९ ॥
आलिङ्गनमपि क्रोडीकरणं चाङ्कपाल्यपि ।
ग्राम्यधर्मः कामकेली रतिर्निधुवनं रतम् ॥ १७० ॥
मेहनं मिथुनत्वं च समे निसनचुम्बने ॥ १७०½ ॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां
पातालकाण्डे पुराध्यायः ॥ ३ ॥

भूताध्यायः ॥ ४ ॥

भूतानि प्राणिनो जीवा जन्तवो जन्यवोऽङ्गिनः ।
पुंसः प्राक् त्रिषु गुल्माद्यमुद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम् ॥ १ ॥
स्वेदजा दंशयूकाद्या नृपश्वाद्या जरायुजाः ।
अण्डजाः पक्षिसर्पाद्याः पुमांस्तु पुरुषो वृषः ॥ २ ॥
पूरुषो नाऽप्यथ क्लीबः पण्डः षण्डो नपुंसकम् ।
तृतीयाप्रकृतिश्चाथ पोटा स्त्रीपुंसलक्षणा ॥ ३ ॥
स्त्री योषिल्ललना योषा वशा सीमन्तिनी वधूः ।
वनिता महिला नारी तद्भेदास्तु नितम्बिनी ॥ ४ ॥
प्रतीपदर्शिनी वामा प्रमदा भीरुरङ्गना ।
अबला भामिनी कान्ता कामिनी वामलोचना ॥ ५ ॥
सुन्दरी रमणी रामा वेणिनी चान्वितार्थकाः ।
कुमारी कन्यका कन्या किञ्चित्प्रौढा महोदया ॥ ६ ॥
अचिरव्यूढा तु वधूः पतिंवरा तु स्वयंवरा वर्या ।
कुलपालिका कुलस्त्री कुल्याऽथ सती पतिव्रता साध्वी ॥ ७ ॥
स्त्रीव्यञ्जनकृता श्यामा चीरिणी तु सुवासिनी ।
प्राप्तर्तुर्दिकरी राका युवतिस्तलुनी चरी ॥ ८ ॥
वधूटी च चिरण्टी च द्वितीयवयसि स्त्रियाम् ।
स्वैरिणी धर्षिणी पुंश्चल्यसती कुलटेत्वरी ॥ ९ ॥
बन्धकी पांसुला चर्चा चला नग्ना तु कोट्टवी ।
भिक्षुकी श्रमणी मुण्डा तीव्रकोपा तु भामिनी ॥ १० ॥
विप्रश्निका त्वीक्षणिका दैवज्ञा प्रश्नवादिनी ।
कामुकेच्छुः कामुकी तु वृषस्यन्ती रतार्थिनी ॥ ११ ॥
वरारोहोत्तमा नारी सैव स्यान्मत्तक्राशिनी ।
कामात् कान्तं याति याऽसावविनीताऽभिसारिका ॥ १२ ॥
अध्यूढा चाधिविन्ना च कृता यस्याः सपत्निका ।
वीरपत्नी वीरभार्या वीरमाता तु वीरसूः ॥ १३ ॥
पतिवत्नी जीवपतिर्विश्वस्ता विधवाऽथ सा ।
कात्यायनी द्वितीयं चेद्वयः काषायमम्बरम् ॥ १४ ॥

उदक्या मलवद्वासा आत्रेयी पुष्पवत्यपि ।
रजस्वला च मलिना स्त्रीधर्मिण्यृतुमत्यपि ॥ १५ ॥
ऋतुः पुंस्यार्तवं रक्तं पुष्पं चाथानृतुर्वधूः ।
निष्कलाऽऽपन्नसत्त्वा तु स्त्र्यन्तर्वत्नी च गर्भिणी ॥ १६ ॥
अद्यश्वीना तु सा या स्याद्य श्वः प्रसवोन्मुखी ।
विजाता तु प्रजाता च प्रसूता च प्रसूतिका ॥ १७ ॥
जनुर्जननजन्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः ।
गर्भाशयो जरायुः स्यादुल्बं च कललोऽस्त्रियाम् ॥ १८ ॥
बालस्य नाभिनालायाममरा कालिनीति च ।
सूतिमासो वैजननो जीवतोका तु जीवसूः ॥ १९ ॥
बिन्दुर्नश्यत्प्रसूतिः स्यादशिश्वी शिशुवर्जिता ।
अवीरा निष्पतिसुता किमिला बहुसूतिका ॥ २० ॥
कुटुम्बिनी तु गृहिणी पुरन्ध्री मातृकेति च ।
वृद्धा पलिक्नी प्राज्ञी तु प्रज्ञा प्राज्ञा तु धीमती ॥ २१ ॥
उपाध्यायान्युपाध्यायी शूद्रचर्यी क्षत्रियीति च ।
आचार्यानी च पुंयोगादर्यार्याण्यौ तु जातितः ॥ २२ ॥
क्षत्रिया क्षत्रियाणी च शूद्रा चेत्यपि जातितः ।
स्यादुपाध्याय्युपाध्यायाऽप्याचार्या च स्वयंकृता ॥ २३ ॥
पण्यस्त्री गणिका वेश्या वारस्त्री रूपजीवना ।
वारमुख्या सत्कृताऽसौ दूती सञ्चारिणी समे ॥ २४ ॥
कुट्टिनी शम्फली चुन्दी वयस्याली सखी सुहृत् ।
सैरन्ध्री परवेश्मस्था स्वतन्त्रा शिल्पकारिणी ॥ २५ ॥
दासी तु चेटिका चेटा वडबा कुम्भधारिका ।
जनयित्री जनन्यम्बा माताऽथ भगिनी स्वसा ॥ २६ ॥
सा ज्येष्ठाम्बाऽप्यवन्ती च कनिष्ठा कन्यसाम्बिका ।
ननान्दा तु स्वसा पत्युः ननन्दा नन्दिनीति च ॥ २७ ॥
पत्न्यास्तु भगिनी ज्येष्ठा ज्येष्ठश्वश्रूः कुलीति च ।
कनिष्ठा स्यालिका हाली पत्रिणी केलिकुञ्चिका ॥ २८ ॥
बीजी तु जनको वप्ता तातो जनयिता पिता ।
पितामहः पितृपिता तत्पिता प्रपितामहः ॥ २९ ॥
मातुर्मातामहाद्येवं तदूर्ध्वं वृद्धपूर्वकाः ।
दम्पत्योर्व्यत्ययान्माता श्वश्रूः स्यात् श्वशुरः पिता ॥ ३० ॥

सहजः स्वसरो भ्राता कनिष्ठोऽवरजोऽनुजः ।
पूर्वजस्त्वग्रजो ज्येष्ठः पितृव्याः सहजाः पितुः ॥ ३१ ॥
ज्येष्ठतातः पितृज्येष्ठः क्षुल्लतातोऽनुजः पितुः ।
स्यालः स्यादनुजः पत्न्यास्तस्याः स्यादबलोऽग्रजः ॥ ३२ ॥
देवरो देवृदेवानौ मातुर्भ्राता तु मातुलः ।
दम्पत्योरार्जिकोऽन्योन्यो वैमात्रेयो विमातृजः ॥ ३३ ॥
समानोदर्यसोदर्यौ सगर्भः सोदरः समाः ।
भार्या जाया सहचरी द्वितीया सहधर्मिणी ॥ ३४ ॥
सधर्मचारिणी पाणिगृहीती पालुषी बधूः ।
पत्नी क्षेत्रं कलत्रं च गृहाः पुंभूम्नि दारवत् ॥ ३५ ॥
जाया प्रजावती भातुर्ज्येष्ठभ्रातुः प्रिया वधूः ।
स्नुषा वधूर्जनी सूनोर्मातुलानी तु मातुली ॥ ३६ ॥
भ्रातृवर्गस्य या भार्या यातरस्ताः परस्परम् ।
रुच्यः प्रियः पतिर्भर्ता सेक्ता वरयिता धवः ॥ ३७ ॥
पतिर्ननान्दुः कौतूलो नशिको भगिनीपतिः ।
जारस्तु स्यादुपपतिर्जामाता दुहितुः पतिः ॥ ३८ ॥
वेश्यापतौ षिद्गकुम्भभुजङ्गविटपल्लवाः ।
पुत्रस्तु तनयः सूनुरात्मजो नन्दनोऽङ्गजः ॥ ३९ ॥
सुतः पोतश्च पुङ्गर्भे नरो दुहितरि स्त्रियः ।
द्वयोश्च गर्भसन्तानौ प्रसवश्च नरः सदा ॥ ४० ॥
तोकापत्ये नपुं स्त्री तु प्रसूतिः सन्ततिः प्रजा ।
जामेयभागिनेयौ तु स्वस्त्रीयोऽथ पितृष्वसुः ॥ ४१ ॥
पुत्रे पैतृष्वसेयश्च पितृष्वस्त्रीय इत्यपि ।
एवं मातृष्वसुश्च द्वौ भ्रात्रीयो भ्रातुरात्मजः ॥ ४२ ॥
सौभागिनेयकानीनौ सुभगाकन्ययोः सुतौ ।
दास्या दासेयदासेरौ पौंश्चलेयोऽसतीसुते ॥ ४३ ॥
बन्धुलबान्धकिनेयौ च कौलटेयश्च कौलटेरश्च ।
साध्वी तु भिक्षुकी चेत् कौलटिनेयश्च कौलटेयश्च ॥ ४४ ॥
पौनर्भवः पुनर्भूज उरस्यस्त्वौरसः स्वजः ।
नप्तारौ पौत्रदौहित्रौ प्रतिनप्ता प्रपौत्रकः ॥ ४५ ॥

परम्परस्तु तत्पुत्रस्तत्पुत्रोऽपि परम्परः ।
अयं पल्ययनोऽपि स्यात् कल्पनस्तु तदात्मजः ॥ ४६ ॥

सह प्रवाच्यौ भगिनीभ्रातरौ भ्रातराविति ।
मातापितरौ पितरौ मातरपितराविति प्रसूतातौ ॥ ४७ ॥

श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुराविति पुत्राविति सुतापुत्रौ ।
जायापती तु मिथुने जम्पती दम्पती इति ॥ ४८ ॥

पितरस्तु पितुर्वंश्या मातुर्मातामहाः कुले ।
अन्ववायोऽन्वयो वंशः सन्तानो जननं कुलम् ॥ ४९ ॥

राजबीजी राजवंश्यो बीज्यो वंश्यश्च वंशजः ।
स्युर्ज्ञातयः सगोत्राश्च सपिण्डास्तु सनाभयः ॥ ५० ॥

स्वजनो बान्धवो बन्धुः कुटुम्बन्तु सुतादिकम् ।
परिवारः परिजनः परिस्पन्दः परिग्रहः ॥ ५१ ॥

देहोऽस्त्री स्त्री तनुर्गात्रं क्षेत्रमङ्गं कलेबरम् ।
चतुश्शाखं संहननं शरीरं करणं सिनम् ॥ ५२ ॥

बन्धः प्रजानुकः कायो भूघनः सञ्चरोऽपि च ।
प्राया वयांस्यस्य दशास्तारुण्यं यौवनं वयः ॥ ५३ ॥

ज्यानिर्जीर्णिः स्थाविरं तु पात् स्त्री विस्रंसजा जरा ।
शिशुत्वं शैशवं बाल्यं सामुद्रं देहलक्षणम् ॥ ५४ ॥

गात्राण्यङ्गानि चास्यांशाः प्रतीकापघनावपि ।
अंशस्त्ववयवो भाग एकदेशः कलेति च ॥ ५५ ॥

भित्तं शकलखण्डे वा पुंस्यर्धोऽर्धं समेंऽशके ।
अस्त्री चरणमङ्घ्रिर्ना पत् पादः क्रमणं पदम् ॥ ५६ ॥

तद्ग्रन्थी घुटिकौ गुल्फौ प्रपदं चरणाग्रकम् ।
गुल्फशीर्षस्त्विन्द्रवस्तिः कूर्चस्त्वङ्गुष्ठकान्तरम् ॥ ५७ ॥

पादाङ्गुष्ठाङ्गुलीमध्ये क्षिप्रं क्षेपणमस्त्रियाम् ।
प्रसृता जाघनी जङ्घा पिण्डिका स्यात् पिचिण्डिका ॥ ५८ ॥

नलतीरं तूरुपर्व जानुरष्ठीवदस्त्रियौ ।
सक्थि क्लीबं पुमान् वोरुरूरुमूलानि वङ्क्षणाः ॥ ५९ ॥

अङ्कस्तूपस्थ उत्सङ्गः पीठीवं त्वण्डमूलकम् ।
पायुस्तु ना गुदापाने त्रिवलीकं बुलिश्च्युतिः ॥ ६० ॥

शङ्कुर्मेढ्रः शेफकोशौ शिश्नं मेहनशेफसी ।
पुषो भगं कामपदमक्ली योनिश्च्युतिर्बुलिः ॥ ६१ ॥

उक्तद्वयमुपस्थोऽस्त्री गुह्यप्रजनने नपुम् ।
सीवन्यस्मादधःसूत्रं गुह्यमध्यं गुडो मणिः ॥ ६२ ॥

धारका गुह्यधारायां पुम्फिका गुह्यजे मले ।
अस्त्रियो मुष्ककोशाण्डाः फेलुको वृषणोऽण्डुकः ॥ ६३ ॥

काञ्चीपदं कलत्रं च कटिः श्रोणिः ककुद्मती ।
पुरोभागोऽस्य जघनो नितम्बोऽपरभागकः ॥ ६४ ॥

ऊखौ पुंसि कटिप्रोथौ पूलकौ च स्फिचौ स्त्रियौ ।
कुकुन्दरे कटीकूपौ कटौ तु कटिशीर्षकौ ॥ ६५ ॥

वंशस्तु पृष्ठमध्यास्थि (मूलभागोऽस्य तु त्रिकम्) ।
मूत्राशयो वस्तिरक्ली नाभिर्नाभी प्रतारिका ॥ ६६ ॥

कुक्षिको मलुकस्तुन्दं जठरं चोदरं न ना ।
अवलग्नवलग्नौ तु मध्यमो मध्यमस्त्रियाम् ॥ ६७ ॥

हृदयं हृदुरो वक्षः स्तनो वक्षसिजः कुचः ।
स्तनाग्रे पिप्पलं वृन्तं चूचुकं मेचकं शिखा ॥ ६८ ॥

न क्ली कक्षा बाहुमूलं पार्श्वमस्त्री तयोरधः ।
पश्चिमाङ्गं तनोः पृष्ठमंससन्धी तु जत्रुणी ॥ ६९ ॥

उलूखलं तु सन्धिः स्यात् कक्षाया वङ्क्षणस्य च ।
कण्ठेगुडः कण्ठमणिरंसान्तौ पीठबन्धनौ ॥ ७० ॥

स्कन्धो दोश्शिखरोंऽसोऽस्त्री बाहा बाहुभुजौ न षण् ।
दोर्न स्त्री करपोणिर्ना हरणः करणः प्लवः ॥ ७१ ॥

प्रवेष्टश्च कफोण्यां तु कूर्परः कफणिर्न षण् ।
प्रगण्डः कूर्परादूर्ध्वं प्रकोष्ठः कूर्परादवाक् ॥ ७२ ॥

मणिबन्धो मणिः पाणिमूले पाणौ करः शयः ।
पञ्चशाखस्तलो हस्तस्तर्जनी तु प्रदेशिनी ॥ ७३ ॥

अनामिका तु सावित्री कनिष्ठा तु कनीनिका ।
ज्येष्ठा तु मध्यमाऽङ्गुष्ठस्त्वङ्गुलोऽथाङ्गुलिः स्त्रियाम् ॥ ७४ ॥

करशाखाऽथ करभो मध्यं मणिकनिष्ठयोः ।
तीर्थानि हस्तावयवा नखरस्तु नखोऽस्त्रियाम् ॥ ७५ ॥

पुनर्भवः पाणिरुहो महाराजः पुनर्नवः ।
खरूलः करजश्चाथ स प्रवृद्धः स्मराङ्कुशः ॥ ७६ ॥

चपेटश्चर्पटस्तालः प्रहस्तः प्रतलस्तलः ।
षट् ते तताङ्गुले हस्ते न्युब्जेऽस्मिन् प्रसृते करे ॥ ७७ ॥

तौ संहतौ संहतलः सोऽञ्जलिः करभावपि ।
प्रसृते तु द्रवाधारे गण्डूषश्चुलुकश्चुलः ॥ ७८ ॥

पताकः कुञ्चिताङ्गुष्ठे संश्लिष्टप्रसृताङ्गुलौ ।
अक्लीबौ मुष्टिमुस्तू द्वौ सङ्ग्राहो मुचुटिः स्त्रियाम् ॥ ७९ ॥

घण्टाङ्गुष्ठेन भिन्ना सा खेटकस्त्वर्धमुष्टिकः ।
प्रदेशतालगोकर्णा वितस्तिः स्त्री यथाक्रमम् ॥ ८० ॥

तर्जन्यादिभिरङ्गुष्ठे वितते विततैः सह ।
अवटोमनहस्तः स्यात् सप्रकोष्ठं तताङ्गुलिः ॥ ८१ ॥

दघ्नद्वयसमात्रास्तु जान्वादेस्तत्तदुन्मिते ।
व्यायामो न्यग्रोधो व्यासश्च भुजौ प्रसारितौ तिर्यक् ॥ ८२ ॥

त्रिषु तु परे चत्वारः पौरुषमुद्बाहुपुम्माने ।
गलो निगरणः कण्ठो गरो ग्रीवा तु कन्धरा ॥ ८३ ॥

शिरोधरावशुषिरा शिरोधिर्व्यापलण्डिका ।
कम्बुग्रीवा त्रिरेखा सा शिरःपीठः कृकाटिका ॥ ८४ ॥

घाटाऽप्यवटुरक्लीब उत्तमाङ्गं पुनः शिरः ।
उष्णीषं शीर्षमक्षत्रं पुंसि मूर्धा च मस्तिकः ॥ ८५ ॥

मुण्डोऽस्त्री मस्तकोऽप्यस्त्री मुखं तु वदनं घनम् ।
तेरं तुण्डं वक्त्रमास्यमाननं च द्विजालयम् ॥ ८६ ॥

ओष्ठस्याधस्तु चिबुकं चुबुकं चबुकं च तत् ।
अधरस्त्वधरोष्ठः स्यादोष्ठो दन्तच्छदोऽपि च ॥ ८७ ॥

दन्तवस्त्रं च तत्प्रान्तौ सृक्कणी दशनाः पुनः ।
रदनाः खादना दन्ता दंशा मल्ला रदा द्विजाः ॥ ८८ ॥

मध्यदन्ता राजदन्ता दंष्ट्रा तत्पार्श्वयोर्द्वयोः ।
तत्पार्श्वयोः स्थिता दन्ता जम्भास्तालु तु काकुदम् ॥ ८९ ॥

रसज्ञा रसना जिह्वा राजिः सूनाऽप्यधः स्थिता ।
गण्डो गल्लः कपोलश्च तत्परा तु हनुर्न षण् ॥ ९० ॥

वक्रो नकुटकं घ्राणं घोणा नासा विघूणिका ।
शिङ्घाणी नासिका चाथ धमनौ नासिकापुटौ ॥ ९१ ॥

नासाग्रे दृष्टिबन्धोऽथ शिङ्घाणो नासिकामलः ।
पिण्डूषः कर्णजमलः कर्णः शब्दग्रहः श्रवः ॥ ९२ ॥

पैण्डूषोऽस्त्री श्रुतिः श्रोत्रं श्रोतश्च श्रवणं श्रवः ।
पालिस्तु कर्णलतिका वेष्टनं कर्णशष्कुली ॥ ९३ ॥

ईक्षणं नयनं चक्षुरक्षि लोचनमम्बकम् ।
दृष्टिर्दृक् चाथ न पुमांस्तारकाक्ष्णः कनीनिका ॥ ९४ ॥

वल्गु पक्ष्म च दृग्लोम्नि दृक्छदो वर्त्मवर्त्मनी ।
बिडालको नेत्रपिण्डो दूषिका त्वक्षिजं मलम् ॥ ९५ ॥

ललाटमलिकं गोधिः स्त्री तत्प्रान्तौ तु शङ्खकौ ।
भ्रूर्भिल्लिकाऽथ शिरसः पृष्ठे नापितकोलिका ॥ ९६ ॥

जटुले कालकः पिप्लुस्तिलके तिलकालकः ।
तनूरुहं रोम लोम केशाः शिरसिजाः कचाः ॥ ९७ ॥

वालाः कञ्चास्तीर्थवाहाः कुन्तलाश्च शिरोरुहाः ।
कुञ्चितास्ते कर्कराला बर्बरा अलका अपि ॥ ९८ ॥

ते ललाटे भ्रमरकाः कुरुला भ्रमरालकाः ।
पर्पर्या स्याद्वल्लरीका झल्लर्या झम्पटिः क्षुवः ॥ ९९ ॥

केशकूटस्तु धम्मिल्लः कबरी कर्परी समे ।
चोचुस्तु वालकूर्चालः सीमन्तः केशपद्धतिः ॥ १०० ॥

तद्ग्रन्थिः सन्धितोऽथ प्ता जालिनी गरुडा जटा ।
प्रलोभ्यं तु शिरस्यं च शीर्षण्यं चामलाः कलाः ॥ १०१ ॥

चूडा केशी केशपाशी शिखण्डी कमुजा शिखा ।
बालानां सा काकपक्षः शिखण्डश्च शिखण्डकः ॥ १०२ ॥

श्मश्रु तु व्यञ्जनं चोटः समे शिङ्घाणशिङ्घिनी ।
त्वक् स्त्री छदिस्तनुः कृत्तिः संछादन्यप्यसृग्धरा ॥ १०३ ॥

रसस्तु घनधातुः स्यादात्रेयः षड्रसासवः ।
मूलधातुर्वह्निसुतो महाधातुरसृक्करः ॥ १०४ ॥

रुधिरं लोहितं रक्तमस्त्रं क्षतजमासुरम् ।
रोक्यं शोध्यं मांसकरं रसतेजो रसोद्भवम् ॥ १०५ ॥

आग्नेयं प्राणदं विस्रं वासिष्ठं शोणितासृजी ।
मांसं तु काश्यपं क्रव्यं तरसं पललं पलम् ॥ १०६ ॥
रक्ततेजो रक्तभवं पिशितं कीनमामिषम् ।
मेदस्करं च मेदस्तु पलतेजः पलोद्भवम् ॥ १०७ ॥
विस्रमस्थिकरं स्नेहवरं गौतममित्यपि ।
अथास्थि कीकसं विड्डं कललं क्रूरमाढिकम् ॥ १०८ ॥
कुल्यं मेदोभवं मेदस्तेजो मज्जाकरं बलम् ।
भारद्वाजं श्वदयितं सारसङ्घातकर्करा: ॥ १०९ ॥
मज्जा स्त्री कौशिकं सूक्ष्ममस्थितेजोऽस्थिसम्भवम् ।
अस्थिस्नेहो वीर्यकरो मज्जतेजस्विनौ बली ॥ ११० ॥
रेतो बीजं वरं वीर्यं हर्षजं स्नेहु पौरुषम् ।
शुक्रं प्रधानधातुश्च धातवोऽमी नवाष्ट वा ॥ १११ ॥
तिलकं क्लोम गोर्दं तु मस्तिष्को मस्तुलुङ्गकः ।
पेशिर्मांसलताऽथ द्वौ वृक्यौ पार्श्वगतौ गुडौ ॥ ११२ ॥
अस्त्री परीतदान्त्रं स्यात् कालखण्डं पुनर्यकृत् ।
गुल्मः प्लीहा च डिम्बः स्यादष्ठीला गर्भसम्पुटः ॥ ११३ ॥
अग्रमांसं तु हृदयं हृद्वसा त्वामिषो रसः ।
कङ्कालोऽस्त्री तनोरस्थि करङ्कोऽप्यस्थिपञ्जरम् ॥ ११४ ॥
पार्श्वस्य वङ्क्रिः पर्श्वस्त्री पृष्ठस्यास्थि कशेर्वना ।
कर्परो ना करोटिः स्त्री कपालोऽस्त्री शिरोऽस्थनि ॥ ११५ ॥
शाखास्थि नलकं जानोरष्ठी स्यात् कूर्परस्य च ।
धमनी त्वीलिका नाली सिरा दोषप्रणालिका ॥ ११६ ॥
ग्रीवायास्तु शिरा मन्या महास्नायुस्तु कन्धरा ।
नखारुस्तु स्नसा स्नावः स्नाय्वना सन्धिबन्धनम् ॥ ११७ ॥
लसीका लसिका रक्तरसमांसविपाकजाः ।
पूयं तु कुणपं दूष्यं पुरीषं शमलं शकृत् ॥ ११८ ॥
उच्चारो विण्न ना गूथो वर्चस्को मलमस्त्रियाम् ।
विष्ठा चाप्यथ लण्डोऽस्त्री विष्ठा राजियुता दृढा ॥ ११९ ॥
प्रस्रावो देहवारि स्यान्मूत्रमेकाङ्गुलं च तत् ।
सृणिका स्यन्दिनी लाला मलं किट्टं च न स्त्रियाम् ॥ १२० ॥

पित्तं मायुर्नरि श्लेष्मा बलासः खेटकः कफः ।
क्षुत् स्त्री क्षुतः क्षवः पुंसि प्रतिश्यायस्तु पीनसः ॥ १२१ ॥
दवथुः परितापः स्याद् ग्लानिः स्त्री ग्लवथुः पुमान् ।
शोफोऽस्त्री श्वयथुः शोथः पादस्फोटो विपादिका ॥ १२२ ॥
स्फोटकः कीलको गण्डो विस्फोटः पिटका त्रयी ।
खसः पुमान् स्त्रियः कच्छूपामपामाविचर्चिकाः ॥ १२३ ॥
कण्डूकण्डूतिकण्डूयाः खर्जूः कण्डूयने स्त्रियः ।
यक्ष्मा यक्ष्मः क्षयः शोषः कोठः कुष्ठं च मण्डलम् ॥ १२४ ॥
श्वित्रं श्वेतेऽत्र चक्रं तु दद्रुः स्त्री मुखजः पुनः ।
पुंहलोऽपि वरण्डोऽपि व्यङ्गो नीलं पृषन्मुखे ॥ १२५ ॥
मङ्कुस्तु सिद्ध्म सिध्मं च केशघ्नं त्विन्द्रलुप्तकम् ।
उद्गालो वमथूद्गारौ वान्तिः प्रच्छर्दिका वमिः ॥ १२६ ॥
झिणिका वातसञ्चारो हिक्का हेक्का च हिक्किका ।
उच्छ्वासरोधो योऽकस्मात् क्राथोऽसौ क्रथनं क्षणम् ॥ १२७ ॥
अश्मरी मूत्रकृच्छ्रं स्यात् प्रमेहस्त्वतिमूत्रतः ।
आनाहो मलविष्टम्भ उत्थानं तु मलस्रुतिः ॥ १२८ ॥
नातिभिन्नस्त्वतीसारो ग्रहणी स्त्री प्रवाहिका ।
गलगण्डो गण्डमालो रोहिणी तु गलाङ्कुरः ॥ १२९ ॥
गुल्मः स्यादुदरग्रन्थिः सीवनीजो भगन्दरः ।
शम्बूकावर्त एष स्यात् त्रिदोषोत्थोऽथ पित्तजः ॥ १३० ॥
स्यादुष्ट्रग्रीवकोऽथ स्त्री परिस्रावी कफोद्भवः ।
अर्शो दुर्नाम वृद्धिस्तु कुरण्डश्चाण्डवर्द्धने ॥ १३१ ॥
उपदंशो लिङ्गशोफ उदावर्तो गुदग्रहः ।
नेत्ररुक् कामला क्लीबं कुम्भः स्यात् सा महत्तरा ॥ १३२ ॥
श्लीपदः पदवल्मीको गतिर्नाडीव्रणः पुमान् ।
अर्बुदो मांसकीलः स्यात् पृष्ठग्रन्थिर्गुडो गडुः ॥ १३३ ॥
सुप्तः कुक्कुट एकाङ्गग्रहश्च वरुणग्रहः ।
गजे ज्वरस्य नामानि सिंहे तोये च सोऽण्डिकः ॥ १३४ ॥
उष्ट्रे लसोऽभितापोऽश्वे व्याघ्रे पोतो गवीश्वरः ।
बिडाले कणकः पोत्रिण्यलसः छर्दनः शुचिः ॥ १३५ ॥

क्रमाद्धारिद्रेन्द्रमदौ मृगरोगौ पपा ततः ।
महिषे मत्स्यमृगयोः खगे चाक्षेपकोऽनिले ॥ १३६ ॥

धरण्यां करकोत्पाटावुद्भिज्जे पाण्डुवर्णकः ।
मारिर्मसूरी रुग्भेदाः शूलाद्या विद्रधिर्न षण् ॥ १३७ ॥

व्याधिव्याप्यामया माथरोगामा देहमर्दनः ।
सन्तापोऽपाटवं मान्द्यमाकुल्यं रुग्रुजे स्त्रियौ ॥ १३८ ॥

उपचर्या चिकित्सा स्याल्लङ्घनं त्वपतर्पणम् ।
कुशी भग्नास्थिबन्धः स्यादरिष्टो दंशबन्धनम् ॥ १३९ ॥

पट्टस्तु व्रणबन्धः स्यान्नस्यं नस्तं च नावनम् ।
अङ्गुल्यग्रेण चूर्णाद्यैर्घर्षणं प्रतिसारणम् ॥ १४० ॥

जायुः पुंस्यगदस्तन्त्रं भैषज्यौषधभेषजम् ।
क्वाथः कषायो निर्यूहः फाण्टोऽतिक्वाथजो रसः ॥ १४१ ॥

क्वाथादेस्तु पुनः क्वाथाद् घनीभावो रसक्रिया ।
वार्तं पाटवमारोग्यं सङ्ग्र्यं स्वास्थ्यमनामयम् ॥ १४२ ॥

त्रिष्वतः पटुरुल्लाघो वार्तः कल्यो निरामयः ।
रोगहार्यगदङ्कारो भिषग्वैद्यश्चिकित्सकः ॥ १४३ ॥

निदानज्ञस्तु दोषज्ञ आयुर्वेदी तु शास्त्रवित् ।
आतुरोऽभ्यमितोऽभ्यान्तो विकृतो व्याधितोऽपटुः ॥ १४४ ॥

आमयावी समौ ग्लास्नुग्लानौ पामनकच्छुरौ ।
वातार्शोदद्रुमन्तः स्युर्वातलार्शसदद्रुणाः ॥ १४५ ॥

श्लेष्मसूः श्लेष्मलः खेटी सातिसारोऽतिसारकी ।
किलासी सिध्मलो वृद्धनाभौ तुन्दिभतुन्दिलौ ॥ १४६ ॥

खल्वाटः खलतिर्बभ्रुः शिपिविष्टैन्द्रलुप्तिकौ ॥ १४६½ ॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां
पातालकाण्डे भूताध्यायः ॥ ४ ॥

चतुर्थः पातालकाण्डः समाप्तः ॥ ४ ॥

---

५. अथ सामान्यकाण्डः

गणाध्यायः ॥ १ ॥

पूगप्रकरसङ्घातविसरव्रातसञ्चयाः ।
वारस्कन्धगणस्तोमसमवायचयव्रजाः ॥ १ ॥

सन्दोहनिवहव्यूहसमूहनिकराकराः ।
समुदायः समुदयो निकुरुम्बं कदम्बकम् ॥ २ ॥

वृन्दं जातं चक्रवालं जालकं पेटकं जटा ।
धान्यादिवृन्दे कूटोऽस्त्री राशिपुञ्जोत्करा नरि ॥ ३ ॥

वृन्दे तिरश्चां यूथोऽस्त्री निकायस्तु सधर्मणाम् ।
सङ्घसार्थौ तु जन्तूनां वर्गस्तु सदृशां गणे ॥ ४ ॥

पशूनां समजोऽन्येषां समाजो धीमतां सभा ।
उद्भिज्जानां तु षण्डोऽस्त्री स्कन्धोऽश्वनरहस्तिनाम् ॥ ५ ॥

पटल्यपुं सुश्लिष्टानां सजातीयगणे कुलम् ।
शौककापोतशावाद्याः शुकादीनां गणे नपुम् ॥ ६ ॥

क्ली गोत्रप्रत्ययान्तेभ्यः स्यादौपगवकादिकम् ।
माणवानां तु माणव्यं बाडव्यं तु द्विजन्मनाम् ॥ ७ ॥

राजन्यकं मानुष्यकं राजकं च पृथक् पृथक् ।
गार्भिणं यौवनं तासां गाणिक्यं गणिकागणे ॥ ८ ॥

जनबन्धुगजग्रामसहायानां गणे स्त्रियः ।
जनताबन्धुतेत्याद्या बाडबं बडबागणे ॥ ९ ॥

हास्तिकमौष्ट्रकमौक्षकमौरभ्रकमाजकं गजादीनाम् ।
एवं धैनुकवात्सकमाश्वीयं त्वाश्वमश्वानाम् ॥ १० ॥

सवर्मणां कावचिकं पादातं पादचारिणाम् ।
आपूपिकं शाष्कुलिकमित्यादिकमचेतसाम् ॥ ११ ॥

कैदारिकं तु कैदार्यं क्षेत्रं कैदारकं समम् ।
केशानां कैशिकं कैश्यं खल्या तु खलिनी समे ॥ १२ ॥

भैक्षसाहस्रकारीषवार्मणानि च तद्गणे ।
रथकट्या तु रथ्या स्याद् गोत्रा गव्या च गोगणे ॥ १३ ॥